

DOSYA EDITÖRÜNDEN

Fuat ERCAN, Onur HAMZAOĞLU

Son yıllarda eğitim sisteminde bütünsel denebilecek bir dizi değişiklik gerçekleşiyor. Eğitimin bireyle toplumsal olan alanların kesiştiği yerde gerçekleştiği göz önüne alındığında, eğitimde gerçekleşen değişimler hem birey olarak bizleri hem de bizlerin de içinde yer aldığı toplumsal ilişkiler sistemini etkileyeceği açıktır. Sorun bu yönüyle ele alınınca, değişim sürecini anlamak başlı başına önem kazanıyor. Değişimi tanımlayan temel dinamikler ve bu dinamiklerin taşıyıcı unsuru olan farklı sınıf ve toplumsal kesimlerin bu dinamikler açısından üstlendiği işlevler ya da maliyetlerin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekiyor. Burada dikkatli vurgusunu özellikle yapıyoruz, çünkü Türkiye’de eğitimle ilgili yapılan analizlerde iktisadi düzey belirleyici olmakta ve sorun özelleştirme iyidir ya da iyi değildir türünde bir tartışma etrafında gerçekleştirilmekte. Eğitimle ilgili değişimin temel dinamiklerinden birinin sermayenin günümüzde ulaştığı aşama olduğu gerçeğini vurgulamakla birlikte, eğitimin bireylerin sosyalizasyonunu sağlayan önemli bir mekanizma olduğu gerçeği göz önüne alındığında eğitimin toplumsal ilişkilerle eklemlenen ve bu anlamda da toplumsal ilişkilerin meşruluğunu yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru yeniden üretimine olanak sağlayan ve bizzat bunu yaparken de toplumda var olan güç ilişkilerini/hiyerarşik yapıları yeniden üreten bir yönü olduğunu vurgulamamız gerekiyor. Bu vurgunun önemli olduğu gerçeğinden hareketle gerçekleştirdiğimiz dosyanın ilk makalesini Sibel Özbudun ve Temel Demirel’in kaleme aldıkları *İdeolojinin Üretimi, Yeniden Üretimi ve Üniversiteler’e ayırdık*. Özbudun ve Demirel çalışmalarında, tarihsel perspektif içinde üniversitelerin ideolojilerin yeniden üretimini nasıl sağladıklarını irdeliyorlar.

Eğitimde gerçekleşen bütünsel dönüşümün anlaşılması için diğer yandan bütünsel bir çerçevenin gerekli olduğunu düşünüyoruz. Bu anlamda eğitimde gerçekleşen değişim eğilimlerinin bir bütün olarak içinde yaşanan toplumsal ilişkiler sisteminde gözlemlenen değişim eğilimleri ile bağlantısının kurulması gerekiyor. Soruna bu yönüyle bakıldığında son zamanlarda toplumsal/bütünsel dönüşümün neo-liberalizm kavramı ile adlandırıldığını biliyoruz. Burada ısrarla vurgulanması gereken nokta neo-liberalizmin liberalizmden önemli ölçüde farklı olduğudur. Farklılığın temelinde ise, görece ekonomik ilişkilerde belirleyici olan kapitalist ilişkilerin toplumsal ilişkilere daha bir sızması, toplumsal ilişkilerin kapitalizmin bu gün ulaştığı mantığı dolayında yeniden örgütlemesidir. Fuat Ercan’ın makalesi *Neo-Liberal Eğitim Politikalarının Anatomisi İçin Alternatif Bir Çerçeve* eğitim sorununa bu açıdan yaklaşarak sorunu bir ilişkiler sistemi olarak sermaye birikiminin ulaştığı aşama yani dünya kapitalizmi açısından yaklaşmakta ve Türkiye’nin kendine özgü dinamiklerinin bu süreçte aldığı biçimleri eğitim açısından sorgulamakta.

Bir kurum olarak üniversitelerin verili sistemin doğrudan ve dolaylı etkilemelerine/belirlemelerine karşı, üniversiteler var olduğu andan beri özgürlük mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadelenin bir ayağı bilimsel özgürlük iken diğer ayağı bilimsel özgürlüğün var oluşunu garantiye alacak finansal ve idari özerktir. İzzettin Önder *Üniversite: Özgürlük, Özerklik ve Mali Kaynaklar* çalışmasını bu çerçevede ele almakta. Yazı üniversitede genellikle karıştırılan özerklik ve özgürlük kavramlarının daha sağlıklı anlaşılmasına olanak sağlamakta. Faruk Alpkaya’nın *“Üniversite” Üzerine Notlar*’ı üniversiteyi bir kurum olarak tarihsel süreç içinde dinamikleri ile birlikte kısaca sunan bir çalışma.

Türkiye’de üniversite dediğimizde, her şeyden önce tarihsel olarak geç-uluslaşan bir toplumun/ ekonominin modernleşme sürecinde oluşturmaya çalıştığı bir kurumu olarak karşımıza çıkıyor. Bu yönüyle de gerek bizzat bu kurumu ulus devlet oluşum sürecinde yaşama geçiren merkezi siyasal güçler, gerekse de bu güçlere karşı oluşturulan alternatif yapılar görece yabancı denebilecek bir dizi ilişkileri içeriyor. Bu yönüyle üniversiteler batıda gözlemlenen güç ilişkilerinin odağında yer alma durumunu daha içten yaşamakta. Aynur Soydan *Darülfunun’dan Günümüze Üniversitede Tasfiyeler* başlıklı çalışmada sorunu bu iki yönüyle birlikte ele almakta. Yani geç-uluslaşan bir toplumda üniversiteler ve üniversitelerin kendi içinde gerçekleşen güç ilişkileri çalışmanın genel çerçevesini oluşturuyor. Eğitim tarihi konusunda ülkemizde ilk çalışmalardan birini yapan İlhan Tekeli *Cumhuriyetten Sonra Yüksek Öğretimin Örgütlenmesindeki Gelişmeler* adlı erken dönem çalışmada Cumhuriyet dönemi kurucularının yüksek öğretimin beklenileri açısından sorunu alıp 1980’lere kadar geçen dönüşümü analiz etmekte.

Türkiye’de üniversiteler tarihini günümüzde belirleyen önemli gelişmelerden biri hiç kuşkusuz Türkiye gerçeğini de önemli ölçüde yansıtan YÖK gerçeğidir. Gökçen Alpkaya ve Erel Tella’ın *Türkiye’de Üniversitenin Gelişimi ve YÖK* başlıklı çalışmaları YÖK’ü tarihsel süreç açısından ele alırken, Faruk Alpkaya *YÖK’ün Yeni Dönemi ya da Kemal Gürüz Ne Yapmak İstiyor?* adlı çalışmada YÖK’ün son dönem değişimini analiz etmekte.

Üniversite bilimin ve eğitimin sistematik olarak üretildiği birimler iken, son dönem gerçekleşen değişimler, üniversiteleri birer firma, bilim adamı/kadını da girişimciye çevirmiştir. Kapitalist ilişkiler içinde metalaşan her şey, aynı zamanda değersizleşme sürecine bağlı olmak zorundadır. Piyasanın verileri ile hareket etmek ve dahası rekabet sürecine (üniversitelerde genellikle en iyi üniversite olduğuna dair işleyen süreç akademik elemanların kendi içinde hiyerarşik bir sınıflandırmasına neden olurken, iyi öğretim elemanı da en iyi projeyi kapatan insan olarak, ya da uluslararası yayınların tanımladığı sınırlar içinde en çok yazıyı neşretmek şeklinde) eklemlenmek verili bilimsel etik ve ahlakın önemli ölçüde bizlerce tahrir edilmesine (birilerince rasyonelleşmesine) yol açmakta. Hatice Karaçay ve Hakan Mıhçı geniş bir çerçeveden hareketle, *Üniversite, Bilim Adamı ve Akademisyen: Kölelikten Özgürlüğe Doğru* sorunu gündemimize taşımakta. Osman Hayran *Akademik Etik Sorunlar* başlıklı çalışmada etik sorununu çok daha pratik deneyimlerden hareketle ele alarak analiz etmekte.

Dosyanın gerçekleştiği dönemde Marmara Depremi ile karşılaşan Türkiye insanları bilim ve eğitimin önemini ve dahası bilim ve eğitimin kısa dönemli çıkarlar etrafında tanımlanmasının toplumsal açıdan ne kadar kötü sonuçlar verdiğini acı bir deneyimle yaşadılar, bu bize eğitim üzerine daha çok düşünmemiz gerektiğini açıkça ortaya çıkardı. Hiç kuşkusuz eğitime ilişkin sağlıklı analizler, aynı zamanda toplumsal düzeyde yapılacak çalışmalara da ışık tutacaktır.